

WYNIKI ROLNICZEGO ZAGOSPODAROWANIA SUDETÓW

Julian Skowron

Rolniczy Rejonowy Zakład Doświadczalny — Wysoka, woj. wrocławskie

WSTĘP

Ucieczka do przemysłu ludności zamieszkałej w terenach górskich, a zatrudnionej w rolnictwie jest zjawiskiem pogłębiającym się w Sudetach z roku na rok. Stwarza to w woj. wrocławskim dużo kłopotów gospodarczych i nakłada na władze i specjalistów rolnictwa obowiązek właściwego rozwiązania tej sprawy.

Obszar Sudetów stanowi bardzo wyraźny, odrębny rejon fizjograficzny, co szczególnie wyraźnie uwidacznia się w produkcji rolniczej. Z tego względu zdecydowano się opracować dla tego obszaru specjalny program rolny, uwzględniając w nim przede wszystkim te miejscowości, z których odpływ z rolnictwa siły roboczej ujawnił się ze szczególnym nasileniem.

Tok postępowania przy opracowaniu tego programu można ogólnie przedstawić w następujących punktach:

a) sformułowanie wstępnej hipotezy rolniczego zagospodarowania Sudetów na podstawie analizy obecnego stanu tamtejszego rolnictwa,

b) założenie i przeprowadzenie kilkuletnich doświadczeń, zarówno w mikro-, jak i makroskali, w celu sprawdzenia prawidłowości przyjętej hipotezy,

c) opracowanie szczegółowego modelu regionalnego programu rozwoju rolnictwa na przykładzie powiatu Bystrzyca Kłodzka.

Użytki rolne w 6 sudeckich powiatach górskich, przy odpowiednich środkach produkcji i należytej organizacji, mogą dać produkcję znacznie większą i bardziej opłacalną niż dotychczasowa.

ANALIZA OBECNEGO STANU PRODUKCJI ROLNICZEJ

Organizację terenu, strukturę i technologię produkcji ujęto w takie formy, które — zdaniem autora programu — na tym etapie odpowiadają możliwościom inwestycyjnym, jak również możliwe są do szybkiego wprowadzenia do praktyki.

Obszar użytków rolnych w 6 powiatach górskich stanowi 14,1% ogóln-

Tabela 1

Struktura użytkowania ziemi w ha

Powiat	Obszar ogółem	w tym				Użytki zielone w % użytków rolnych	Państwowy Fundusz Ziemi			w % użytków rolnych
		użytki rolne	grunty orze	użytki zielone	1966		1967	1968		
Bystrzyca	78 935	39 390	20 056	19 334	49,0	7 459	7 501	7 766	17,6	
Jelenia Góra	67 432	28 769	13 929	14 840	51,6	3 031	3 270	3 241	13,7	
Kłodzko	51 715	27 752	16 018	11 734	42,3	2 514	2 464	2 351	8,6	
Kamienna Góra	46 506	27 713	11 869	15 844	57,2	4 418	5 223	5 201	18,8	
Nowa Ruda	33 334	20 805	13 565	7 236	34,8	3 446	3 421	3 581	17,2	
Wałbrzych	38 641	20 161	9 525	10 636	52,8	2 445	3 153	3 607	17,8	
Razem	316 653	164 590	84 966	79 624	48,4	23 313	25 032	25 747	15,6	
Pozostałe 21 powiatów	1 552 413	997 070	786 460	210 610	21,1	88 428	85 579	85 555	8,6	
Ogółem	1 868 976	1 161 660	871 426	290 234	25,0	111 741	110 611	111 302	9,5	

nej powierzchni użytków rolnych województwa. Jest to więc znaczny odsetek gruntów.

Analizując użytkowanie ziemi (tab. 1) dostrzega się zasadniczą różnicę w procentowym udziale państwowego funduszu ziemi pomiędzy powiatami górskimi i pozostałymi. W powiatach górskich udział ten jest prawie dwukrotnie wyższy i wzrasta, gdy w pozostałych powiatach stopniowo maleje. Z układu wysokościowego wynika, że powyżej 500 m n.p.m. znajduje się 35,8% użytków rolnych. Wskazują one na poziom gospodarki i dynamikę wzrostu w 6 powiatach górskich, na tle 21 pozostałych powiatów województwa wrocławskiego.

Wydajność podstawowych ziemiopłodów w powiatach górskich kształtuje się poniżej średniej wojewódzkiej.

Niższa niż w pozostałych powiatach produkcja globalna i towarowa wiąże się także z niższymi nakładami na produkcję. Przykładem tego może być zużycie nawozów, które jest tu ok. 50% niższe, niż w pozostałych powiatach. Podczas gdy w 21 powiatach zużycie wynosi 174 kg NPK na 1 ha, to w 6 powiatach górskich — 92,2 kg NPK, co stanowi 56%.

Jakkolwiek wyniki produkcji szeregu wsi górskich położonych w kotlinach są równe średnim wojewódzkim, a czasami nawet wyższe, to jednak w wyższych położeniach wydajność jest z reguły bardzo niska, a różnica, w porównaniu ze średnią wydajnością w województwie, wynosi 30 do 50%. W miarę zwiększania się wysokości nad poziom morza maleją poszczególne plony zbóż oraz obszar ich uprawy, co w konsekwencji zmniejsza ilość zboża towarowego, przypadającego na 1 ha użytków rolnych.

Jeżeli w strefie do 400 m n.p.m. ilość zboża towarowego wynosi ok. 8 q/ha, to w strefie ponad 500 m n.p.m. 6 q/ha, a w strefie ponad 600 m n.p.m. 2 q/ha. Podobnie kształtują się plony pozostałych roślin uprawnych. Dotyczy to także traw, które w wyższych partiach górskich dają bardzo niskie plony, a w wielu gospodarstwach nie przeprowadza się zupełnie zbioru siana z uwagi na brak rąk do pracy oraz dużą ilość opadów, uniemożliwiających dosuszanie.

Jednym z najbardziej odpowiednich sposobów użytkowania tamtejszych powierzchni jest przeto wypas bydła na wszystkich obszarach rolnych położonych wysoko nad poziomem morza, a także na dużych skłonach. Realizację tego hamuje jednak brak odpowiedniej ilości miejscowego bydła, które w przyjętej koncepcji należy zastąpić do czasu bydłem pozamiejscowym, dowożonym z PGR leżących na niżu.

ZARYS KONCEPCJI ZAGOSPODAROWANIA SUDETÓW

Głównym kierunkiem gospodarki w Sudetach powinien być miejscowy chów bydła, owiec oraz sezonowy wypas jałowizny, przetransportowanej tu z powiatów nizinnych, mających dobre warunki glebowe dla

pszenicy, buraków cukrowych i innych roślin towarowych. Podstawowym więc użytkownikiem tych ziem winno się stać rolnictwo uspołecznione, a głównie PGR.

Wprowadzenie na szeroką skalę odchowu młodego bydła na terenach górskich, pozwoli na daleko posuniętą specjalizację PGR, również tych, które położone na żyznych glebach nizinnych, będą specjalizowały się głównie w produkcji mleka, przesuując ciężar produkcji pasz dla młodego bydła w tereny górskie. Wskazane zatem są ściśle powiązania kooperacyjne PGR nizinnych z górkimi w oparciu o opracowany program w tej dziedzinie.

Zgodnie z programem sposób odchowu inwentarza powinien opierać się na trzech zasadach:

- a) przyjmowanie z nizin cieląt 3-miesięcznych do wypjalni i następnie odchów tej młodzieży do okresu dojrzałości (bukaty, jałówki cielne), tzw. odchów stały,
- b) przyjmowanie jałowizny starszej i bukatów na wypas sezonowy,
- c) organizowanie stałych dużych owczarni w oparciu o odpowiednią wydajną rasę owiec mięsno-wełnistą, przystosowaną do warunków górskich.

BADANIA I DOŚWIADCZENIA Z ZAKRESU ROLNICZEGO ZAGOSPODAROWANIA SUDETÓW

Celem zbadania praktycznej możliwości wprowadzenia w życie wspomnianej koncepcji zagospodarowania rolniczych terenów sudeckich, założono w 1967 r. doświadczenia w powiecie Bystrzyca Kłodzka. Doświadczenia te miały za zadanie odpowiedzieć przyszłym użytkownikom pastwisk wysokogórskich na podstawowe pytania:

- 1) czy na pastwiskach położonych na wysokości 500 do 1000 m n.p.m. jałowizna będzie mogła pozostawać przez okres letni zupełnie bez pomieszczeń, a więc czy nie ucierpi na tym zdrowotność i prawidłowy fizjologiczny rozwój młodego bydła?
- 2) czy zastosowanie wysokiego nawożenia mineralnego z pominięciem orki i pełnej uprawy wpłynie dostatecznie stymulująco na przyrost runi?
- 3) czy nakłady, a więc: koszty gradzenia kwater, doprowadzenie wody, nawożenie oraz transport bydła zostaną szybko zamortyzowane przyrostem ciężaru bydła pozostającego na pastwiskach, czy zatem przedsięwzięcie jest rentowne?

Obszar pierwszych doświadczeń i obserwacji obejmuje 61,8 ha. Prowadzone są one w dwóch płaszczyznach, tzn. na poletkach doświadczalnych oraz w skali produkcyjnej na pastwisku specjalnie do tego celu wydzielonym. Ponadto prowadzi się obserwacje najbardziej interesujących zjawisk, na służących do tego celu obiektach pastwiskowych wy-

korzystywanych przez PGR. Obszar ich zgodnie z programem jest rozszerzany o ok. 1000 ha rocznie.

Jesienią 1966 r. wydzielono dla celów doświadczalnych obszar 61,8 ha we wsi Mostowice, pow. Bystrzyca Kłodzka. Jest to kompleks położony na wysokości ok. 750 m n.p.m. o skłonie południowo-wschodnim. Ruń wymienionego obszaru wytworzyła się w procesie samozdarnienia odłogowanych gruntów ornych. Plony siana zebrane w 1966 r. wynosiły ok. 20 q/ha, przy czym uzyskiwano tylko jeden pokos. Zbadana przez stację chemiczno-rolniczą zasobność gleby wykazała zupełny brak wapna i potasu oraz duży niedobór fosforu.

Pierwsze intensywne nawożenie zastosowano zużywając 100 kg/ha P_2O_5 oraz 120 kg/ha K_2O , zaś wczesną wiosną 160 kg N, z czego 80 kg na wiosnę a następnie dwukrotnie po 40 kg po każdym przepasieniu kwater. Tak więc łącznie wysiano 380 kg NPK/ha. Obszar został ogrodzony i podzielony na 14 kwater: wielkość kwater była różna w zależności od ukształtowania terenu oraz dróg i granic pastwiska. Do każdej kwatery doprowadzona została woda, rozprowadzona rurami metalowymi od źródła do koryt. Na tak przygotowane pastwiska wywieziono 27 maja 1967 r. 200 sztuk jałowizny. Jałówki były w wieku od 16-19 miesięcy o średnim ciężarze 276 kg.

Jak wynika z przeprowadzonego w 1967 r. doświadczenia przyrosty bydła były zupełnie zadowalające, bo wynosiły 102 kg/1 szt. w ciągu 118 dni, a przyrost żywca z 1 ha w tym okresie wynosił 320 kg. Wyniki te uzyskano pozostawiając bydło w ciągu całego okresu wypasu zupełnie bez pomieszczeń; nie zadawano żadnej innej karmy prócz trawy pobieranej z pastwiska. Jałowizna wykazywała wyjątkowo dobry stan zdrowia, nie zaobserwowano ani jednego zachorowania.

Doświadczenie zostało powtórzone w latach 1968-1971, a wyniki produkcyjne nie uległy zasadniczym zmianom. Zwiększyła się jedynie ilość jednostek karmowych z 1 ha, z 3800 w 1968 r. do 4217 w 1969 r., poprawił się także nieco wskaźnik produkcji żywca z 1 ha.

Tabela 2

Ogólna powierzchnia pastwisk wysokogórskich zagospodarowanych zgodnie z opracowanym programem

Powiat	1967	1968	1969	1970	1971	Razem
Bystrzyca	70	630	833	368	177	2078
Kamienna Góra	—	460	451	423	—	1334
Kłodzko	—	199	347	291	—	837
Jelenia Góra	42	255	194	319	—	810
Nowa Ruda	—	340	330	175	—	845
Wałbrzych	—	310	160	223	—	693
Razem	112	2194	2315	1799	177	6597

Tabela 3

Powierzchnia pastwisk wysokogórskich (ha) i ilość wypasanego bydła (szt.) wg użytkowników w 1971 r. (podział w oparciu o program)

Powiat	Państwowe Gospodarstwa Rolne		Ośrodki Hodowli Zarodowej		Kółka Rolnicze		Inne		Razem	
	pow.	bydło	pow.	bydło	pow.	bydło	pow.	bydło	pow.	bydło
Bystrzyca	1894	5 049	—	—	232	229	—	—	2126	5 278
Kamienna Góra	1726	3 117	—	—	277	463	35	105	2038	3 580
Kłodzko	102	211	86	143	42	126	—	—	230	480
Jelenia Góra	97	194	—	—	—	—	—	—	97	194
Nowa Ruda	344	912	190	247	213	282	—	—	747	1 441
Wałbrzych	300	895	170	246	105	226	—	—	575	1 367
Razem	4463	10 378	446	636	869	1326	35	105	5813	12 445

Wyniki uzyskane z omawianego doświadczenia zachęciły do rozwinięcia wypasów górskich na dużą skalę gospodarczą. Już w 1968 r. 8 nizinnych PGR z województwa wrocławskiego zorganizowało w górach sezonowy wypas jałowizny, przeznaczając na to 3260 szt. rasy n.c.b. oraz n.cz.b.

Istniejące pastwiska podzielono na 168 kwater, przestrzegając reguły — 14 kwater na każdym pastwisku. Wielkość kwater wahała się od 4,5-10 ha. W większości przypadków wielkość kwatery uzależniona była od ukształtowania terenu, dróg dojazdowych, możliwości zorganizowania wodopojów itp.

Średnie statystyczne obciążenie pastwisk wynosiło 2,85 szt. fizycznych na 1 ha, przy czym wahało się od 1,7 szt./ha do 3,7 szt./ha; średnio obciążenie wynosiło 850 kg/ha.

Łączny przyrost żywca w ciągu sezonu wynosił 183,5 t, czyli średnio 62 kg na 1 szt. Na każdym hektarze wyprodukowano zatem 168,4 kg żywca, przyrosty dzienne wynosiły zaś 510 g/szt. W 1968 r. w poszczególnych jednostkach gospodarczych prowadzących wypasy koszty kształtowały się nierównomiernie, a na niektórych pastwiskach były wyższe od przewidywanych.

W latach następnych sezonowy wypas jałowizny na pastwiskach górskich rozszerzono, a efekty ekonomiczne, mimo niesprzyjających w 1969/70 r. warunków atmosferycznych uległy poprawie.

Do końca 1971 r. zagospodarowano w 6 powiatach górskich 6590 ha PFZ przekształcając te powierzchnie w intensywnie użytkowane pastwiska (tab. 2), na których przeciętna obsada wynosiła 2,6 szt. fizycznych na 1 ha.

Użytkownikami pastwisk są prawie wyłącznie gospodarstwa uspołecznione (tab. 3).

WYNIKI PRODUKCYJNE I EKONOMICZNE WYPASÓW

Wyniki produkcyjne i ekonomiczne łącznie dla wszystkich pastwisk w 1971 r. przedstawiają się następująco:

Powierzchnia użytkowa	4 075 ha
Ilość bydła wypasanego	12 445 szt.
Przyrost żywca ogółem	8 012 q
Przyrost średni na 1 szt.	64 kg
Przyrost żywca na 1 ha pow. użyt.	241 kg
Nakłady na nawożenie	5 001 tys. zł
Nakłady na siłę pociągową i roboczą	2 579 tys. zł
Nakłady na paszę treściwą	277 tys. zł
Nakłady na pozostałe (30% podstawowych)	2 357 tys. zł
Razem nakłady	10 214 tys. zł
Koszty produkcji żywca 1 kg	11,16 zł
Nakłady na transport bydła	988 tys. zł
Koszt transportu na 1 kg przyrostu	1,23 zł

Tabela 4

Wyniki produkcji i koszty wypasów górskich w latach 1969-1971 (PGR)

Wyszczególnienie	Jednostki miary	1969	1970	1971	Program
Powierzchnia pastwisk urządzonych	ha	2 352	3 296	3 851	—
Powierzchnia eksploatowana przez WZ PGR	ha	1 849	2 221	3 092	—
Ilość wypasanego bydła	szt.	6 582	8 174	10 378	—
Obsada powierzchni ogólnej	szt./ha	2,8	2,5	2,9	3,4
Obsada powierzchni eksploatowanej	szt./ha	3,6	3,7	3,35	—
Przyrost bydła ogółem	kg	460 334	572 800	662 100	—
Przyrost bydła na 1 ha	kg	249	258	214	238
Przyrost bydła na 1 szt.	kg	70	70	64	70
Razem przyrost żywca na 1 ha	kg	233	276	253	468
Nakłady ogółem na 1 ha pastwisk eksploat.	zł	2 900	2 738	2 647	4165
w tym nawożenie	zł	1 739	1 445	1 328	1625
Na robociznę i siłę pociągową	zł	495	592	619	1360
Pozostałe	zł	666	701	700	1180
Koszt produkcji 1 kg żywca z prod. pasz	zł	10,64	9,91	10,45	8,90
Koszt produkcji 1 kg żywca rzecz.	zł	11,53	10,56	11,08	10,57
Koszt transportu 1 kg żywca	zł	1,95	1,35	1,40	x
Razem koszt przyrostu żywca rzecz. 1 kg	zł	13,48	11,91	12,48	x

Szczegółowe dane z okresu 3 lat dla WZ PGR podano w tabeli 4. Było to możliwe, ponieważ użytkownik ten, pod kierownictwem RRZD, prowadzi od 1968 r. rejestr wyników gospodarczych i ekonomicznych.

Jak widać z przedstawionych wartości liczbowych PGR wypasały w 1969 r. ponad 6 tys. szt. jałowizny, a ilość ta wzrastała z roku na rok. Jest to jałowizna użytkowa i hodowlana. Łącznie w 3 latach uzyskano przyrost 1695 ton żywca w samych tylko PGR na jałowiznie przewiezionej tam z powiatów nizinnych.

Interesującym gospodarczo zjawiskiem jest fakt, że przyrosty żywca z 1 ha — mimo umasowienia wypasów — nie zmniejszają się. Wyniki ekonomiczne ulegają poprawie w miarę ulepszenia technologii wypasów. Różnie jednak kształtują się koszty i wyniki produkcyjne w różnych jednostkach gospodarczych (tab. 5). W ciągu tylko jednego 1971 roku WZ PGR uzyskało produkcję wartości 14 601 tys. zł, a czysty zysk wynosił 6414 tys. zł.

Rolniczy Rejonowy Zakład Doświadczalny Wysoka prowadzi nadal wieloletnie doświadczenia i badania głównych czynników związanych z racjonalną gospodarką pastwiskową w górach. Dotyczą one głównie wzrostu wydajności pastwisk i poprawy technologii oraz organizacji wypasów. Trzyletnie wyniki dotyczące przyrostów inwentarza i wydajności pastwisk w Mostowicach przedstawiono w tabeli 6.

Wycena pastwiska doświadczalnego na obszarze 1,86 ha w Mostowi-

Tabela 5

Wyniki finansowe uzyskane na wypasach w 1971 r.

Wyszczególnienie	Wartość produkcji w tys. zł	Ogółem nakłady w tys. zł	Dochód w tys. zł	
			zysk	wartość produkcji na 1 tys. nakładów
Jawor	705	623	82	1132
Legnica	1 712	814	898	2103
Strzelin	2 020	1 684	336	1199
Środa	1 326	545	781	2433
Świdnica	1 537	876	661	1754
Trzebnica	568	476	92	1193
Krasów	476	196	280	2428
Kamienna Góra	1 257	651	606	1930
Trzebieszowice	2 689	894	1795	3008
Chwalimierz	902	656	246	1375
Gniechowice	791	463	328	1708
Stradomia	618	303	315	2040
Razem WZ PGR	14 601	8 187	6414	1783
Kółka Rolnicze	2 563	1 419	1144	1806
DPHZZ	673	539	134	1249
Inne	102	69	33	1478
Ogółem	17 939	10 214	7722	1756

Tabela 6

Doświadczenie — Mostowice

Rok	Obszar pastwisk ha	NPK kg/ha	Liczba szt. wypasanych na pow. 1 ha	Liczba dni wypasu	Średni przyrost na 1 szt. w okresie wypasu kg	Przyrost na 1 ha kg	Zbiór siana q	Liczba jednostek karmowych z pow. 1 ha
1969	1,70	380	8,8	119	100	888	—	6452
1970	1,80	420	8,9	108	73	651	13	6343
1971	1,80	414	8,8	102	51	446	21	8559

cach pozwala wnioskować o większych możliwościach produkcyjnych pastwisk górskich, niż uzyskano w wypasach masowych i zakładano w programie.

Aczkolwiek w 1970 r. wydajność pastwiska wyrażona w jednostkach karmowych była wyższa niż w 1969 r., to jednak przyrosty średnie na 1 sztukę były wyraźnie niższe. Przyczyną tego zjawiska było celowe zróżnicowanie stada pod względem wieku. Najwyższe przyrosty uzyskały sztuki o ciężarze początkowym w granicach 200-220 kg, natomiast niższe

przyrosty uzyskały sztuki mniejsze i jałowizna starsza zacielona w okresie wypasu. Według oceny analitycznej wykorzystanie pastwiska w 1970 r. wynosiło 80,1%, podczas gdy w 1969 r. — 84%.

Wyniki przeprowadzonych doświadczeń ścisłych i produkcyjnych wyraźnie przemawiają za realizacją następnego etapu, to jest budowy baz produkcyjnych, osad robotniczych, prowadzeniem wypasów w oparciu o dobre trasy komunikacyjne, zwłaszcza drogi, których budowa i odbudowa jest realizowana już w I etapie, tj. od 1970 r.

Równocześnie z przedstawionymi danymi odnośnie efektów produkcyjnych i ekonomicznych przeprowadzono szereg doświadczeń w dziedzinie nawożenia, sposobu dawkowania pastwisk, stopnia wykorzystania traw przez zwierzęta oraz badania nad organizacją produkcji. Z danych liczbowych wynika, że ograniczenie stosowania azotu do dwóch terminów nie wpływa w zasadzie na obniżenie wydajności, lecz stwarza niekiedy znaczne kłopoty organizacyjne, gdyż nie daje takiej możliwości regulacji ilości przyrostu zielonki w poszczególnych okresach jak nawożenie stosowane w kilku dawkach po każdym wypasie.

Jak wynika z dokonanych obliczeń, po pełnym zrealizowaniu założonego programu, ilość bydła w PGR w dwóch tylko powiatach, tj. Bystrzyca i Kamienna Góra wzrośnie z 2750 do 16 000 szt. w chowie stacjonarnym. Niezależnie od tego oba te powiaty będą mogły przyjąć z terenów nizinnych na wypas letni dodatkowo 13 770 szt. jałówek. Łącznie więc ilość bydła w tych powiatach wzrośnie do 29 800 szt., tj. jedenastokrotnie.

Produkcja żywca wołowego osiągnie poziom 43 000 q, wobec dotychczasowej 2292 q. Pozwoli to również na zwolnienie ok. 7 tys. ha powierzchni paszowej w powiatach nizinnych i przeznaczenie jej pod uprawę zbóż, gwarantującą osiągnięcie dodatkowej produkcji 21 tys. ton ziarna.

Tania pasza pastwiskowa i uproszczony profil produkcji pozwoli na wydatne zmniejszenie kosztów odchowu jałowizny. Wiąże się z tym również potrzebny niski stan zatrudnienia — średnio ok. 6,6 pracowników na 100 ha.

Pragnę zaznaczyć ponadto, że nakłady inwestycyjne na środki trwałe, niezbędne dla realizacji programu, są o wiele niższe w porównaniu z analogicznymi nakładami w tradycyjnym systemie produkcyjnym.

Z dokonanych dla powiatów Bystrzyca i Kamienna Góra obliczeń wynika, że na każdy ha użytków rolnych przyjętych z PFZ oraz będących w posiadaniu PGR, niezbędne nakłady wyniosą średnio 15 tys. zł, będą zatem niższe o 50%, niż przy tradycyjnej produkcji.

Ograniczony czas nie pozwolił mi na bardziej wnikliwe zapoznanie uczestników sympozjum z programem rolniczego zagospodarowania Sudetów. Staralem się jedynie zwrócić uwagę na najważniejsze i najistotniejsze momenty z tym związane, bazując tylko na dwóch powiatach, tj. Bystrzyca i Kamienna Góra. Przez analogię można jednakże niektóre

przytoczone przeze mnie wielkości odnieść do wszystkich 6 powiatów górskich. W takim przypadku roczna dodatkowa produkcja liczona w przyrostach żywca może wynieść 86 000 q.

Dla przedstawienia pełnych korzyści należy ponadto uwzględnić związane z tym zmniejszenie powierzchni upraw roślin paszowych w terenach nizinnych o 13 700 ha, która będzie mogła być wykorzystana pod uprawę zbóż.

Przyjmując, że w strukturze użytkowania ziemi gruntów przyjętych z PFZ grunty orne stanowią 6 tys. ha, tj. 30%, a zboża w strukturze zasiewów stanowią ok. 60%, dodatkowa powierzchnia uprawy zbóż wyniesie ok. 3800 ha. Łącznie uzyska się dodatkowo 17 300 ha pod uprawę zbóż, co da dodatkową produkcję ok. 50 200 ton ziarna, nie uwzględniając przy tym przyrostu plonów jednostkowych na obecnej powierzchni uprawy zbóż w PGR powiatów górskich. Wartość dodatkowa po zagospodarowaniu całego PFZ w górach w jednostkach zbożowych wyniesie 1018 tys. brutto.

WNIOSKI

1. Kilkuletnie obserwacje rozpoczętej aktywizacji rolniczej obszarów sudeckich oraz przeprowadzone doświadczenia wskazują, że intensyfikacja rolnictwa górskiego jest możliwa, jeśli przy ustalaniu kierunków produkcji, jej organizacji i technologii uwzględnione zostaną specyficzne warunki terenów górskich. O ile obecnie powiat Bystrzyca Kłodzka sprzedaje na rynek 0,37 kg żywca wołowego z 1 ha, to po wprowadzeniu w życie programu można uzyskiwać bez dużych nakładów inwestycyjnych blisko 300 kg z 1 ha.

2. Wykorzystanie tamtejszych użytków rolnych powinno się koncentrować na produkcji pasz, przy uwzględnieniu wyników 5-letnich doświadczeń, a mianowicie: tereny położone w niższych partiach górskich oraz płaskowyże powinny być wykorzystane na produkcję zasobów pasz na okres stabilacyjny. Górne połacie na dużych stokach powinny być użytkowane jako pastwiska dla młodego bydła i owiec.

3. Sezonowy wypas jest wyjątkowo opłacalny, gdyż nie jest obciążony kosztami nakładów inwestycyjnych, a jednocześnie zwalnia żyzne grunty orne województwa spod uprawy pasz.

4. Dużo powietrza, wyjątkowo bogata florystycznie roślinność górska ma korzystny wpływ na zwierzęta hodowlane, co jest zauważalne już na przestrzeni 5 lat obserwacji.

STRESZCZENIE

Treścią opracowania jest omówienie rezultatów produkcyjnych uzyskanych na wielkostadnych pastwiskach kwaterowych w Sudetach, zorganizowanych na gruntach Państwowego Funduszu Ziemi. Na pastwiskach kwaterowych, zajmujących w 1971 r. po-

wierzchnię, wynoszącą 4000 ha, wypasano łącznie 12 145 szt. młodego bydła czyli 3,6 szt./ha. Średni przyrost ciężaru jednej sztuki bydła za sezon pastwiskowy wynosił 70 kg, co w przeliczeniu na 1 ha pastwiska dawało 252 kg. Koszty produkcji wynosiły 11 zł na 1 kg przyrostu żywej wagi zwierząt, co czyni ten sposób gospodarowania ekonomicznie uzasadnionym.

Na podstawie 3-letnich wyników opracowano dalszą koncepcję rozwoju i organizacji gospodarki wypasowej w Sudetach według której na terenach dochodzących do 500 m n.p.m. będzie się produkować wyłącznie paszę na okres zimowy oraz budować фермы dla bydła mlecznego, a sezonowy wypas młodego bydła kontynuować wyżej wymienionymi sposobami na wyższych wzniesieniach terenu.

Юлиан Скворн

ОСВОЕНИЕ ПАСТБИЩ В СУДЕТАХ

Резюме

В работе изложены производственные результаты, полученные на многостадных пастбищах со скотными дворами в Судетах, организованных грунтах Государственного фонда земли. На этих пастбищах, занимающих в 1971 году площадь 4000 га откормлено в общем 12 145 штук молодого скота, то есть 3,6 шт./га. Средний привес тела молодняка в течение пастбищного сезона составлял 70 кг, а в пересчёте на 1 га пастбища составлял 252 кг. Стоимость продукции составляла 11 злотых за 1 кг привеса животных — то есть этот способ хозяйничания является экономически обоснованным.

На основании трёхлетних результатов разработано дальнейшую концепцию развития и организации пастбищного хозяйства в Судетах, согласно которой на территориях доходящих до 500 м н.у.м. будет продуцироваться исключительно корм на зимний период и будут строиться фермы для молочного скота, сезонный откорм молодняка будет продолжаться выше упомянутыми способами на более возвышенной местности.

Julian Skowron

THE PASTURE MANAGEMENT IN SUDETY

Summary

In the report the economic results obtained in large herd farms on pasturages organized on the areas of the National Land Fund in the Sudety Mountains are discussed. In 1971 the pastures utilized for strip grazing covered the area of 400 ha, the number of young cattle amounted to 12,145 animals i.e 3,6 per 1 hectare. The average weight increase per 1 animal was 70 kg in one season, this giving 252 kg per 1 ha of the pasture. The costs of production were 11 zł/1kg of weight increase this being fairly rentable under given conditions.

On the basis of the 3-year experiments the program of the development and organization of the pasture management in the Sudety Mts was worked out. According to this program in the territories up to 500 m above sea level fodder for winter will be only produced and the farms for milk cows constructed. On higher territories young cattle will be raised by strip-grazing during the whole vegetation season.